

Csunyo Noemi¹

Az Európai Unió fennálló külső kapcsolatainak értékelése gazdasági és biztonságpolitikai szempontból

Evaluation of the Existing Foreign Relations of the European Union from an Economic and Security Policy Point of View

Az aktuális globális trendek elemzése során, amely tudományterületet érint, kiemelkedően fontos a fennálló külső kapcsolatok és az azokra vonatkozó tendenciák irányának meghatározása, különösképpen a jelenlegi geopolitikai és biztonságpolitikai aggályok tükrében. Az Európai Unió világgazdaságban és geopolitikában betöltött szerepe meghatározó, szakpolitikái és alkalmazott intézkedései pedig jelentős befolyást gyakorolnak a külső kapcsolatokra. Amint az már a korábbi évek eseményei során is megfigyelhető volt, a biztonsági környezet prioritásként kezelt kérdéskörökben – kiemelve a jelenlegi orosz–ukrán konfliktusból fakadó negatív hatásokat is – az alapvetően demokratikus értékeket valló Unió számos olyan gazdasági és védelmi intézkedést, szankciót vezetett be, amellyel hozzájárul az ellentétes érdekeket képviselő országok nyílt elítéléséhez (jelen esetben legélesebben az orosz agressziót). Ugyanakkor a komplex gazdasági folyamatok hozzájárulnak a gazdasági függőség kialakulásához, amelynek következtében éppen ellentétes érdekek jelenthetik a gazdasági tekintetben racionálisnak vélt döntéshozatalt. Ezenfelül biztonságpolitikai szempontból aggályként merülhet fel a tagállamok eltérő mértékű függősége a fenntartásokkal kezelt külső kapcsolatoknak való kitettségéből adódóan.

Kulcsszavak: EU, külső kapcsolatok, gazdaság, biztonságpolitika, geopolitika

---

¹ Doktori hallgató, Debreceni Egyetem Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, e-mail: csunyo.noemi97@gmail.com

In the course of the analysis of current global trends in several scientific fields, it is of paramount importance to determine the direction of existing foreign relations, especially in light of the currently observable geopolitical and security policy concerns. The role of the European Union in the world economy and geopolitics is decisive. Its policies and applied measures have a significant influence on foreign relations. As already have been observed in events of previous years, in the priority areas of the current security environment – highlighting also the negative effects arising from the current Russian-Ukrainian conflict –, the Union has introduced several economic and defensive measures and sanctions that contribute to the public condemnation of countries representing opposing interests (currently most notably the Russian aggression). At the same time, the already existing complex economic processes contribute to the rise of economic dependence, as a result of which politically opposing interests often can be considered economically rational decisions. In addition, from a security policy perspective, the different degrees of exposure of the Member States to foreign relations also arise a growing concern.

Keywords: EU, foreign affairs, economy, security policy, geopolitics

Bevezetés

Napjainkban egyre népszerűbb téma a nemzetközi környezetben tapasztalt politikai és gazdasági erőviszonyok megváltozása, a globalizációs folyamatok lassulása, valamint a globális hatalmak között megfigyelhető növekvő gazdasági rivalizálás, amely jelentős mértékben érinti a multilaterális intézményrendszert, közvetlen befolyást gyakorolva az Európai Unió tagállamaira. A növekvő instabilitás, az egyre kiélezettebb politikai konfliktusok, az államok törekvése, illetve az egyes államok közötti feszültségek egyre inkább a regionális béke fenyegető tényezőivé válnak, amelyek nemzetenként, régióként vagy bizonyos szövetségenként eltérő gazdasági és politikai direktívákat hoznak létre.² A kutatás fókuszába az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, Oroszország és Kína került, vagyis a legjelentősebb globális – politikai és gazdasági – befolyással rendelkező hatalmak. Az elemzés az EU-t egységes szereplőnek tekinti, aminek oka, hogy tagállami szinten egyik nemzet sem rendelkezik a fenyegetések kezeléséhez szükséges erővel és erőforrással. Jelen kutatás az EU említett nagyhatalmakkal fennálló kapcsolatát vizsgálja, s az aktuális trendek tükrében rávilágít az Oroszországgal és Kínával kapcsolatos aggodalmakra.

Kutatási kérdés és módszertan

A kutatás a nagyhatalmi politikai konfliktusokat gazdasági relációkban vizsgálja, ebből adódóan két kutatási kérdés merült fel a téma vonatkozásában :

1. Milyen irányba tendálnak a gazdasági és politikai együttműködések?

² FITZGERALD 2022.

2. A politikai konfliktusok képesek-e túlkompenzálni a gazdasági effektusokat, vagy erősebbnek bizonyul a már fennálló gazdasági függőség a kulcsfontosságú világgazdasági szereplők között?

A munka módszertanát tekintve egy leíró, tényfeltáró kutatás része, amely jelen esetben a feltett kutatási kérdések megválaszolásához kizárólag a már fellelhető szekunder forrásanyagra támaszkodik. A kutatási téma multidiszciplináris jellegéből adódóan több tudományágot is érint, többek között a gazdasági és kereskedelmi folyamatok, valamint a gazdasági függőségből adódó ellátási láncok és nemzetközi befektetések elemzését, a gazdaságpolitikai döntéshozatalt, a biztonságpolitikai lépéseket, illetve geopolitikát érintő globális szintű stratégiaalkotást. A téma aktualitásából adódóan a jelenlegi szituációt értékelve vonok le általános következtetést, végül a szakirodalom és a gazdasági mutatók alakulásának megfelelően, illetve a vizsgált nagyhatalmak gazdasági kapcsolatainak – és az abból eredő kölcsönös függőségek –, valamint a megfigyelt politikai attitűdök tükrében egy előrejelzést is megfogalmazok.

Eredmények

Az EU–orosz gazdasági kapcsolatok alakulása

Az Európai Unió és Oroszország között egyfajta gazdasági nyitás volt megfigyelhető a 2000-es évektől kezdve, ami megmutatkozott a kereskedelmi kapcsolatok javulásából eredeztethető volumennövelésben, a tőke és az FDI-k növekvő be- és kiáramlásában, valamint a kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködésekben.³ A kereskedelem további serkentéséhez hozzájárult továbbá Oroszország csatlakozása a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO) 2012-ben, amely nemzetközi szervezet szigorú követelményeket támaszt a részt vevő gazdaságok számára a tisztességtelen versenypolitika és átláthatatlan folyamatok megelőzése érdekében. Mindezen felül Oroszország olyan globális fórumokon belül betöltött szerepe is megkérdőjelezhetetlennek bizonyult, mint az egykori G8 (jelenlegi G7),⁴ illetve G20.⁵ Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Biztonsági Tanácsának állandó, vétőjoggal rendelkező tagjaként jelentős befolyással rendelkezik a geopolitikában. A nemzetközi szinten betöltött meghatározó politikai és gazdasági szerepén túl, Oroszország az Európai Unióval is több, gazdaságilag előnyös megállapodást kötött már az 1990-es években is, amire példa a Partnerségi és Együttműködési Egyezmény (1994), illetve az Európai Szomszédságpolitika (2004) keretein belül is cél volt az európai–orosz kapcsolatok kölcsönös serkentése, a piacokban rejlő potenciál legmegfelelőbb és leghatékonyabb kihasználása.⁶ Mindezek ellenére, az orosz gazdasági tevékenységgel kapcsolatban már a 2000-es években is felmerültek aggályok, amelyeket az 1. ábra foglal össze.

³ SOUZA 2008.

⁴ A 2014-es orosz–ukrán konfliktus miatt Oroszországot kizárták a G8-ból, ennek eredményeként a fórum már csak 7 – geopolitikai és világgazdasági tekintetben is meghatározó – szereplőt tömörít.

⁵ Európai Bizottság [é. n.].

⁶ CADIER 2014; BALÁZS 2019.

- Stratégiai jelentőségű ágazatok feletti kontroll elvesztése
- Túlzott függőség kialakulása, ami külpolitikai nyomásgyakorláshoz vezethet az oroszok részéről
- Jobbiztonság érvényesülésének kérdése
- Transzparencia hiánya
- Kérdéses hatékonysági és termelékenységi szint
- Korrupció és vesztegetés lehetősége

1. ábra: Az EU részéről felmerült aggályok az orosz gazdasági tevékenységekkel szemben

Forrás: WEINER 2017: 31–44.

A Transparency International által közzétett korrupciós index (Corruption Perception Index) 2021-es eredményei szerint a vizsgált 180 országból Oroszország a 136. helyen áll (1 = legkevésbé korrumpált állam; 180 = legkorrumpáltabbnak tekinthető állam).⁷ Az EU, illetve a demokratikus értékeket valló nyugati szereplők aggodalmát tovább fokozta a 2014-es orosz–ukrán konfliktus, amelyet – a jelenlegi háborúhoz hasonlóan – számos nyugati szankció követett. Az EU részéről bevezetett szankciók olyan gazdasági és kereskedelmi korlátozásokat foglaltak magukban, mint például a beruházások, az orosz import, illetve a fegyverexport tilalma. A tőkepiaci intézkedések eredményeként több orosz pénzintézetet is kizártak az EU-s piacról.⁸ A fennálló regionális partnerségi együttműködések beszüntették, ami megmutatkozott az FDI-k számának jelentős visszaesésében.⁹

Az EU által kivetett szankciók, valamint az oroszok részéről a mezőgazdasági termékekre kivetett embargó a két fél közötti kereskedelmi volumen csökkenését eredményezte.¹⁰ Adott időszakban Oroszország az EU harmadik legjelentősebb kereskedelmi partnereként volt jelen, ezáltal tényszerű megállapítás, hogy a 2014-es események vonatkozásában a legrelevánsabb mértékben az EU-s tagállamok voltak érintettek, így fontos céljuk volt, hogy az Oroszországba irányuló export kiesését bizonyos mértékig kompenzálják alternatív piacok keresésével.¹¹ Az események folyamán az orosz fél részéről szintén indokoltá vált a nyitás más gazdaságok és szervezetek felé, saját gazdasági és politikai helyzetének megszilárdítása, valamint specifikus érdekeinek érvényesítése érdekében.¹²

A 2014-ben kialakult konfliktushelyzet, valamint az EU Oroszországra kiszabott szankciói alátámasztják azt a tényt, hogy egy ország vagy – adott esetben – társulás gazdasági érdekeit gyakran felülmúlják a biztonságpolitikai intézkedések. Ugyanakkor

⁷ Transparency International 2021.

⁸ BALÁZS 2019: 5.

⁹ European Commission 2015.

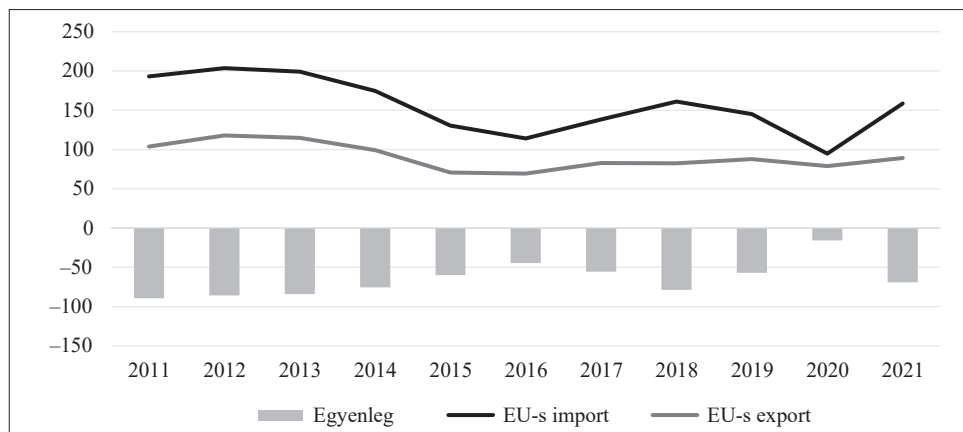
¹⁰ LIEFERT et al. 2019: 119–135.

¹¹ European Parliament 2015.

¹² Lásd DEÁK 2017.

a gazdasági függőség (az EU Oroszország legfőbb kereskedelmi partnereként tartható számon) indokoltta tette a szankciók fokozatos enyhítését és a fennálló problémák rendezését mindkét fél részéről.¹³ Ennek ellenére az EU továbbra is fenntartásokkal kezelte az orosz gazdasági kapcsolatokat. Habár a 2016-os évet követően az export és import terén is növekedés mutatkozott, a 2014 előtti eredményeket nem sikerült reprodukálni (amit a 2. ábra szemléltet).¹⁴

2. ábra: Az EU és Oroszország közötti árukereskedelmi volumen alakulása a 2010 és 2021 közötti időszakban (milliárd EUR)

Forrás: Eurostat [é. n.]: 13.

A jelenlegi orosz–ukrán konfliktusra válaszul bevezetett szankciók szintén jelentős hatásokat generálnak a gazdaságban, illetve a politikai szférában. A szankciók összehangolásában érdekelték voltak a nyugati államok, valamint az olyan nemzetközi szervezetek, mint a Világbank, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) és az ENSZ. Ugyanakkor a már létező gazdasági kapcsolatok fényében a függetlenedési törekvések eltérő hatásokat eredményeznek az egyes szereplőkre nézve, amely aspektusban az Európai Unió tagállamai – nemzetenként eltérő mértékben – tekinthetők a legsérülékenyebbek.¹⁵

Az EU által kivetett szankciókon felül az egyik legmeghatározóbb kérdés az energiaellátás terén fogalmazódott meg, hogy milyen módon és mértékben mehet végbe a függetlenedés az orosz energiától. Az EU részéről egy azonnali hatállyal bevezetett embargó komoly gazdasági költségeket eredményezne, az alternatív energiaforrások biztosítása, illetve az energetikai infrastruktúra kiépítése óriási tőkeigénnyel és erőfeszítésekkel járna.¹⁶ A hirtelen lépések jelentős gazdasági károkat vonnának maguk után, amelyből egyik szereplő sem profitálna.¹⁷ Kijelenthető tehát, hogy a jelenlegi állapotok és a kiépített infrastruktúra miatt rövid távon nem mehet végbe a teljes függetlenedés

¹³ European Commission 2015: 8.

¹⁴ Eurostat [é. n.].

¹⁵ European Council [é. n.].

¹⁶ BIANCO et al. 2022.

¹⁷ DEZEM 2022.

az orosz energiától. Léteznek erre irányuló törekvések (például RePowerEU), ugyanakkor a jelenlegi megoldás sokkal inkább az energiaforrások diverzifikálásában, valamint a várható orosz gazdasági sokkoknak való kitettség csökkentésében rejlik (részben alternatív piacok keresésével).¹⁸

Orosz szempontól tekintve felmerülhet a kérdés, főként az egyre jelentősebb ázsiai relációk tükrében, hogy energiaellátás terén képezheti-e Ázsia az új és kizárólagos célpiacot, ugyanis annak ilyen gyors és hirtelen áthelyezése számos nehézséget okoz (erőforráskorlátok, illetve infrastrukturális és logisztikai nehézségek stb.). A Gazprom jelenleg nem rendelkezik elegendő potenciállal a további piacok kiaknázásához, így az energiaexport gyors, keleti irányú átállításának rövid távú lehetőségei korlátozottak.¹⁹ A *Szibéria Ereje 2* – amely Kínát látja el gázzal Mongólián keresztül – gázvezeték kiépítése az eredeti tervek szerint 2024-ben indul.²⁰ A Kínába irányuló gázexport növelése a háború függvényében változhat, tekintve, hogy jelentős idő- és tőkeáfordítást igényelne. Rövid konklúzióként megállapítható, hogy a jelenlegi állapotok szerint Oroszország nem képes az európai piacokat a keleti szállításokkal kiváltani.²¹

Az EU és Kína közötti gazdasági kapcsolatok alakulása

Kína világgazdasági súlya mára megkérdőjelezhetetlenné vált: a nominális GDP alapján a második helyet tudhatja magáénak az Amerikai Egyesült Államok után,²² a kereskedelmi trendeket tekintve pedig a világ elsőszámú exportőre.²³ A kiterjedt kereskedelmi hálózatoknak köszönhetően számos nyugati gazdaság is függ a kínai termékektől. E vonatkozásban említést érdemelnek az EU újraparosítását célzó törekvések, amelyek a 2023. július 1-jétől kezdődő spanyol elnökség négy meghatározott prioritása között szintén célként jelentek meg, a stratégiai autonómia biztosítása mellett.²⁴ Az EU nagy hangsúlyt fektet többek között az európai piacok növekvő szerepére a globális értéklánokban, valamint az Európába áramló közvetlen külföldi beruházások serkentésére.²⁵ Kína szerepe kettős az újraparosítási törekvésekben. Egyrésztől megjelenik az „Egy övezet, egy út kezdeményezés” (Belt and Road Initiative), amely lehetőséget biztosít a Kínával fennálló gazdasági kapcsolatok növelésére, többek között az oda irányuló export bővítésén, valamint a kínai befektetések vonzásán keresztül a helyi infrastruktúra javítása és az újraparosítási célok elérése érdekében.²⁶ Ugyanakkor mindezt az EU egyben kockázatként is értékeli, s a növekvő technológiai függőségből eredő kockázat miatt az olyan, Kínából érkező technológiák és befektetések ellenőrzésének szigorítását szorgalmazza, amelyek katonai célokra vagy emberi jogok megsértésére használhatók

¹⁸ European Commission 2022; HUNG 2022.

¹⁹ GUSTAFSON 2022.

²⁰ IDEN 2022.

²¹ GUSTAFSON 2022: 18.

²² SILVER 2022.

²³ WORKMAN 2022.

²⁴ Európai Tanács [é. n.].

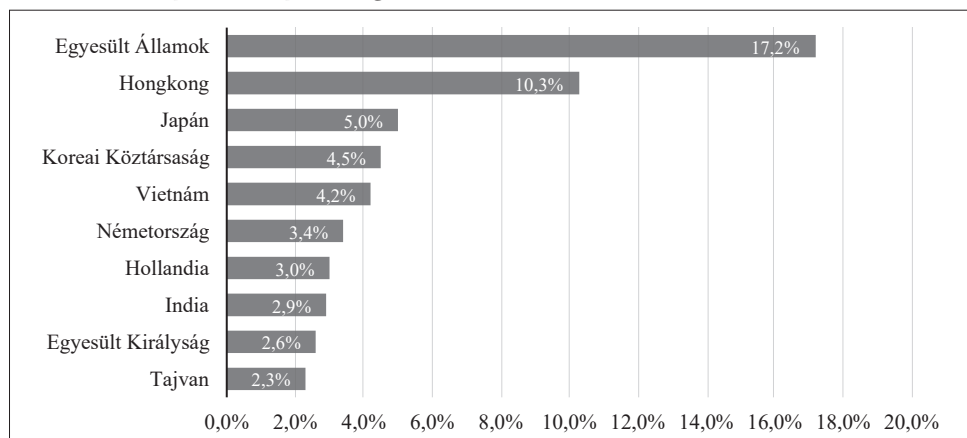
²⁵ European Economic and Social Committee 2014.

²⁶ XIESHU–RUET–RICHET 2017.

fel (például kvantumtechnológia, mesterséges intelligencia, biotechnológia). Több tagállamban szó esett továbbá a Huawei betiltásáról, illetve az elektromos autók behozatalának szigorításáról. Azonban az Európai Unió az Egyesült Államokkal és Egyesült Királysággal ellentétben óvatosabb megközelítést alkalmaz a Kínának való kitettsége, valamint a nagyobb gazdasági sebezhetősége okán. A kapcsolatokban megjelenő aszimmetrikus kölcsönös függőséget a Kínával folytatott kereskedelmi eredmények szintén igazolják (lásd 3–5. ábra).²⁷

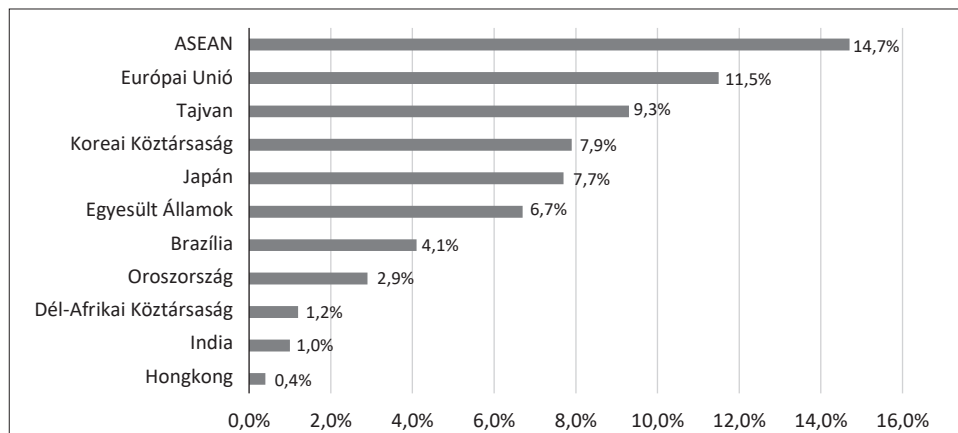
A kínai export és import megoszlását a 3. és 4. ábra szemlélteti.

3. ábra: A kínai export megoszlása a legfőbb kereskedelmi partnerek között (2021)

Forrás: WORKMAN 2022

A 3. ábra Kína 10 legfontosabb kereskedelmi partnerét szemlélteti a teljes kínai export-értékesítés arányában.

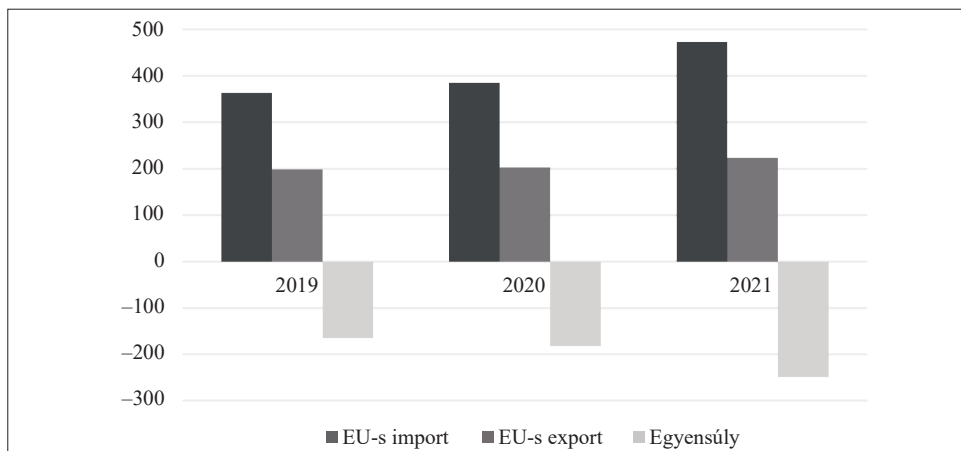
4. ábra: A kínai import megoszlása a legfőbb kereskedelmi partnerek között (2021)

Forrás: MA 2022

²⁷ BARTLETT-IMADEGAWA – PENE-LASSUS – BEAUREPAIRE 2023.

A 2021-es év eredményei alapján az Európai Unió hozzávetőlegesen 11,5%-át birtokolta a kínai importvolumennek. A regionális csoportosulások vonatkozásában az ASEAN-régió Kína legnagyobb árukereskedelmi partnerévé vált, ami a vizsgált évben Kína teljes importjának 14,7%-át alkotta.²⁸ Az ábrákat megfigyelve egyfajta aszimmetria figyelhető meg a kereskedelmi kapcsolatok vonatkozásában. A kínai exportértékesítés tekintetében jelentős arányt képvisel az Egyesült Államok, míg az importvolument tekintve az elsődleges forrást az ázsiai piacok, illetve az EU mint egységes piac jelentik. A külkereskedelemben fennálló aszimmetria az EU-s kereskedelem terén is megjelenik, amelyet az 5. ábra szemléltet.

5. ábra: Az EU és Kína közötti árukereskedelem alakulása (milliárd EUR)

Forrás: European Commission [é. n.]

Az ábra egyértelműen szemlélteti az EU és Kína közötti egyensúlyhiányt, amely 2019 óta növekvő tendenciát mutat.²⁹ Kína jelentős tőkeexporttal és kiterjedt külkapcsolatokkal rendelkezik, amelyek megjelennek az egyre erősödő ázsiai relációkban is.³⁰ Az ország transznacionális és regionális együttműködésekben belül képviselt domináns pozíciója megjelenik például a BRICS, az ASEAN+3 (APT) vagy a Sanghaji Együttműködési Szervezet (SCO) terén, amelyre gyakran hivatkoznak „ázsiai NATO”-ként.³¹ Habár Kína közvetlenül nem tagja az ASEAN szervezetnek, meghatározó a szerepe a kapcsolatok alakításában, illetve a szervezet céljainak meghatározásában és megvalósításában. Az ázsiai relációkon túl nemzetközi szervezeteken belüli pozíciója is szilárd, tekintve például az állandó ENSZ biztonsági tanácsi tagságát, vagy a Világbankon, a Nemzetközi Valutaalapon (IMF), a 2001 vége óta fennálló WTO-n, valamint a G20 fórumon belüli szerepét.³² Az EU és Kína közötti gazdasági kapcsolatok magukban foglalnak kölcsönös stratégiai együttműködések, például az átfogó beruházási megállapodás

²⁸ MA 2022.

²⁹ European Commission [é. n.].

³⁰ INOTAI-JUHÁSZ 2016.

³¹ ARTNER 2016.

³² INOTAI-JUHÁSZ 2016: 25.

(Comprehensive Agreement on Investment), amely központi szerepet játszik az EU Kínával fenntartott hosszú távú kétoldalú kapcsolataiban. Az átfogó beruházási megállapodásról szóló tárgyalások 2013-ban kezdődtek, és elvben 2020. december 30-án zárták le mindkét fél részéről. A megállapodás nagyobb hozzáférést biztosít az uniós befektetőknek a kínai piacra, Kína pedig kötelezettséget vállal arra, hogy igazságosabb bánásmódot biztosít az uniós vállalatok számára, lehetővé téve, hogy egyenlőbb feltételek mellett versenyezzenek. Ezek a kötelezettségvállalások kiterjednek az állami tulajdonú vállalatokra, a támogatások átláthatóságára és a kényszerű technológiaátadás elleni szabályokra.³³ Továbbá jelentősnek bizonyul a kiszervezett (outsourced) tevékenységek száma, az aktív szerep az ellátási láncokban, illetve – a nyugati hatalmak részéről fenntartásokkal kezelt – folyamatban lévő kínai beruházások.³⁴ A már említett „Egy övezet, egy út kezdeményezés” 2027-ig 300 milliárd eurós befektetést irányoz elő infrastrukturális, digitális és éghajlati projektekbe világszerte, hogy azok erősítsék Európa ellátási láncait, fellendítsék az uniós kereskedelmet és segítsék az éghajlatváltozás elleni küzdelmet.³⁵ Az aggodalomra okot adó gazdasági térnyerésen és versengésen kívül a kínai tevékenységekkel szemben is megfogalmaztak a gazdasági folyamatokat, valamint a biztonságpolitikát érintő aggályokat, amelyeket a 6. ábra szemléltet.

- Transzparencia hiánya
- Diszkriminatív iparpolitika, tisztességtelen versenypolitikai gyakorlatok
- Erőteljes állami beavatkozás a gazdaságba
- Korrupció
- Eltérő szabványpolitika
- Szellemi tulajdonjogok nem megfelelő érvényesítése
- Kínai beruházások, hitelek növekvő száma

6. ábra: A kínai gazdasági tevékenységekkel szemben felmerült kétségek

Forrás: European Commission 2022: 24; INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

A tisztességtelen versenypolitikai gyakorlatokra példa a Forced Technology Transfer (FTT) jelenség, amelynek lényege, hogy a kormány arra kényszeríti a külföldi vállalkozásokat, hogy a piacra jutásért cserébe osszák meg technológiájukat a kínai vállalatokkal. Ezek a technológiák magukban foglalják többek között a szellemi tulajdont, a kutatásokat, fejlesztési terveket, különböző folyamatokat és eljárásokat.³⁶ A gazdasági

³³ European Commission 2022: 24.

³⁴ INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

³⁵ BRZOZOWSKI 2022.

³⁶ FRANKENFIELD 2021.

szférába való kormányzati beavatkozások eredményeként az állami tulajdonú cégek kerülnek domináns pozícióba, így a vállalatok egyenlőtlenül jutnak hozzá a támogatásokhoz és a kedvezményesebb finanszírozás lehetőségéhez.³⁷ A korrupció tekintetében az ország a Transparency International 2021-es rangsora alapján a 66., a 100 pontból pedig 45 pontot kapott (0 = erősen korrump, 100 = korrupciótól mentes).³⁸ Habár Kína Oroszországhoz képest előnyösebb pozíciót foglal el, a korrupcióval kapcsolatos eredmények negatívan befolyásolhatják a piaci szereplők hozzáállását a kapcsolatok kiépítése vagy fenntartása vonatkozásában. Szintén aktuális trend és egyre növekvő aggodalom kíséri a Kína által nyújtott hitelek gyarapodó számát. Jellemzően az olyan szegényebb országoknak folyósítják, amelyek önállóan, saját tőkéből nem lennének képesek infrastrukturális és gazdasági beruházások kivitelezésére (például Srí Lanka). A kínai állami bankok olyan feltételekkel nyújtanak hitelt a fejlődő országoknak, amelyek külpolitikai vonzattal is járhatnak, tekintve az egyedi feltételek támasztását a kölcsönt felvevő országokkal szemben, ami befolyást gyakorolhat az adott nemzet gazdasági tevékenységére.³⁹ A kínai befektetések magas bizalmatlansággal társulnak, amit fokoz annak kockázata, hogy Kína stratégiaileg befolyásos szereplővé válik a globális vállalati tevékenységekben és beruházásokban egyaránt.⁴⁰ A kínai hitelezési tevékenységgel kapcsolatban az Amerikai Egyesült Államok is aggodalmát fejezte ki: egyrészt a regionális befolyás elvesztése (leginkább az afrikai területeken), másrészt Peking gazdasági erejének növelése és kihasználása az adott területeken, a stratégiaileg fontos kikötőkhöz való hozzáférés korlátozása, valamint a hírszerző tevékenység folytatása – mint biztonsági kockázat – miatt.⁴¹ Ezenfelül az elmúlt időszakban Kína részéről megfigyelhető modernizációs törekvések érintették a haderőfejlesztést, valamint a technológiai innovációkat, amelyek külpolitikai viszonylatban biztonsági kockázatot is magukban hordoznak.⁴² A multilateralizmust és a szabályokon alapuló rendet már a világválság előtt is fenyegették az olyan szereplők, mint Oroszország, Kína és Irán, akik a nemzetközi struktúrát a maguk képére kívánták formálni.⁴³ Az érdeellentétek, illetve gazdasági és biztonságpolitikai aggályok miatt az EU és Kína közötti kapcsolatok terén egyre inkább az elhidegülés figyelhető meg, a kölcsönösségen alapuló kétoldalú együttműködések egyre terhesebbé válnak a felek számára, amelyhez a fentiekén túl hozzájárul a Litvániával lezajlott konfliktus⁴⁴ negatív hatása az egységes piac, illetve az EU egészségének integritására nézve.⁴⁵

³⁷ European Commission 2022: 24.

³⁸ Transparency International 2021a.

³⁹ GELPERN et al.

⁴⁰ SHEHADI 2021.

⁴¹ DEVERMONT–CHEATHAM–CHIANG 2019.

⁴² INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

⁴³ FITZGERALD 2022: 1.

⁴⁴ Kína szankciókat és kereskedelmi korlátozásokat vezetett be Litvániával szemben, miután az engedélyezte Tajvannak, hogy képviselket nyisson Vilniusban. A kínai fél geopolitikai érdekeinek érvényesítése tehát kiterjed a multinacionális vállalatok tevékenységére is (EBRAHIMIAN 2021). Peking továbbá megfenyegette az olyan harmadik országbeli vállalatokat, amelyek ellátási láncokban litván alkatrészeket is beépítettek. A 2022-es csúcson az EU ösztönözte a Litvánia elleni indokolatlannak vélt kereskedelmi intézkedések megszüntetését (TIEZZI 2022).

⁴⁵ TIEZZI 2022: 39.

A kereskedelmi és befektetési kapcsolatok terén is aszimmetriák láthatók, egyre inkább a kölcsönösség hiánya figyelhető meg, továbbá előtérbe kerülnek az egyéni geopolitikai célok, amelyek megmutatkoznak az ázsiai relációk építésére koncentrált stratégiákban is.⁴⁶ A lett külügyminisztérium szerint a kínai politika a jelenlegi nemzetközi környezetben már nincs összhangban az ország és az EU által képviselt stratégiai célokkal.⁴⁷

Az EU és Kína közötti kapcsolatok alakításában szignifikáns szerepet tölt be az Amerikai Egyesült Államok. A kínai külpolitika célja, hogy fölénybe kerüljön az Egyesült Államokkal folytatott stratégiai versenyben, ami mind gazdasági, mind politikai vonalon jelentős nyomást gyakorol mindkét nagyhatalmi szereplőre. A Washington és Peking közötti stratégiai rivalizálás közepette az EU egyfajta alternatív piacként működik, ahol Kína hozzáférést szerezhet az amerikai technológiákhoz. Egyes forgatókönyvek szerint az EU csupán az Egyesült Államok hasznos eszközeként funkcionál, hogy taktikai előnyre tehesen szert Kínával szemben. Habár az Európai Unió politikai viszonylatban az Egyesült Államok által képviselt nézetekhez áll közelebb, a Kínához kötődő globális ellátási láncok és kereskedelmi kapcsolatok azonban nem teszik lehetővé az EU számára az Egyesült Államok részéről megfigyelhető, leginkább a politika által vezérelt eltávolodást, illetve „gazdasági szétkapcsolást”.⁴⁸

Másrészről – reálisan elemezve – nem várható az EU elfordulása az Egyesült Államoktól, tekintettel a kialakított partnerségre, valamint legfontosabb biztonságpolitikai támaszára, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetére (NATO).⁴⁹

A kapcsolatok romlása ellenére az EU továbbra is elkötelezett a kötelezettségvállalás és az együttműködés mellett, tekintettel Kína kulcsfontosságú szerepére a globális és regionális kihívások kezelésében (például a jelenlegi orosz–ukrán konfliktus vonatkozásában). Mindazonáltal fenntartásokkal kezeli a kínai felet, egyszerre tekint rá partnerként, gazdasági versenytársként, valamint geopolitikai riválisként.⁵⁰ Az EU-nak szem előtt kell tartania, hogy Kína továbbra is fontos együttműködési partnerként funkcionál az olyan globális kihívások terén, amelyek kollektív megoldásokat igényelnek. Ennek megfelelően – az erős gazdasági függőségből adódóan is – mind az EU-nak, mind Kínának érdeke, hogy elkerüljék a szétválást ezen a területen, ami többek között a piac széttöredezettségéhez és szükségtelen kereskedelmi akadályokhoz vezetne.⁵¹ Gazdasági oldalról elemezve, Kína jelentős piac az európai vállalatok számára, ezáltal érdekelték a kapcsolatok fenntartásában. A Kína részéről tapasztalt egyéb regionális nyitások ellenére az EU továbbra is Kína legjelentősebb kereskedelmi partnereként van jelen, mindazonáltal Peking Oroszországgal fenntartott kapcsolatai erőteljesen befolyást gyakorolhatnak a nyugati partnerségekre.⁵²

⁴⁶ Business Europe 2022.

⁴⁷ BRZOZOWSKI 2022: 30.

⁴⁸ ZHANG 2022.

⁴⁹ INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

⁵⁰ European Union 2022.

⁵¹ Business Europe 2022: 41.

⁵² YUEN YEE 2022.

Orosz–kínai relációk

A már felmerült ázsiai relációk erősítésére irányuló törekvések utaltak a kínai és orosz partneri kapcsolatok stratégiai fontosságára is a két szereplő részéről. A kölcsönösen előnyös kooperáció gazdasági aspektusai jelentősek, tekintve a kínai tőkét és technológiát, illetve az orosz nyersanyagforrásokat. Mindazonáltal a gazdasági érdekeken jelentősen túlmutat a biztonságpolitikai perspektíva, amely okán egyre növekvő fenyegetés észlelhető a két ország együttműködéséből kifolyólag.⁵³ A kínai–orosz politikai, valamint katonai kapcsolatok fenntartásához szilárd érdekek kötik mindkét felet, ami hozzájárul a keleti tengely erősödéséhez.⁵⁴ Tekintve például a jelenlegi orosz–ukrán konfliktust, Kína deklarálta az orosz kapcsolatok stratégiai fontosságát, ugyanakkor a háború kontextusában felmerültek kritikák a kínai vezetés részéről is. Habár Kína az ENSZ Biztonsági Tanácsának az orosz–ukrán konfliktust elítélő szavazásán tartózkodását fejezte ki, a kínai kormány nem teszi kockára a saját országának pénzügyi érdekeit az Oroszországot sújtó szankciók enyhítésére vonatkozóan, tekintve, hogy Kína is jelentős mértékben érdekelt az Európához fűződő gazdasági, kereskedelmi, valamint politikai kapcsolatok fenntartásában. Mindazonáltal a gazdasági viszonylatban szintén fennálló stratégiai fontosságú orosz–kínai relációk tükrében Kína az orosz gazdasági teljesítmény visszaesésének fékezésében, valamint az Oroszországra kivetett szankciók visszavonásában is érdekelt (Oroszország legfőbb gazdasági partnereivel együtt).⁵⁵

Kína általában megfontolt politikát folytat, gyakran épít a kompromisszumokra, diplomácia útján reagál a nemzetközi konfliktusokra.⁵⁶ Stratégiája szerint Kína felelős nagyhatalomként a globális béke és fejlődés előmozdítására törekszik, az agresszióval szemben azonban igyekezett távolságtartó maradni.⁵⁷ Ennek ellenére az aggodalom felerősödött, miután Peking, bár elkerülte a Moszkva elleni nyugati szankciók megsértését, a diszkontált orosz kőolaj legnagyobb vásárlója lett.⁵⁸

Kína tartózkodása, valamint álláspontja az orosz–ukrán háborúval kapcsolatban csak tovább rontja imázsát (ahogy a közte és Tajvan között fennálló hatalmi feszültség is).⁵⁹ Amennyiben Kína hangsúlyosabb szerepet vállalna a háború befejezésében és a béke visszaállításában, Peking diplomáciai tekintetben profitálhatna a válságból. Ha azonban állásfoglalása megkérdőjelezhető, az európai vezetők részéről jogosak a fenntartások.⁶⁰ A nyugati hatalmakat aggodalommal tölti el a két ország túlzott mértékű összetartása és erősödése. E problémák már a 2000-es években is látszódtak, elég, ha a közös katonai gyakorlatokra, illetve a nemzetközi szervezetek kulcsfontosságú kérdéseivel (például Koszovó függetlensége) kapcsolatos közös álláspontra gondolunk. A geopolitikai átrendeződések egyik legszignifikánsabb fenyegetéseként tartják számon a „sárkány

⁵³ The Economist 2022.

⁵⁴ INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

⁵⁵ TORIGIAN 2022.

⁵⁶ INOTAI–JUHÁSZ 2017.

⁵⁷ XUE 2022.

⁵⁸ BRZozowski 2022: 30.

⁵⁹ WONG 2022; WALLA 2022.

⁶⁰ QING 2022: 52.

és medve összelelkészését”,⁶¹ amihez jelentős kockázatként járul hozzá a Sanghaji Együttműködés (SCO) fenntartása és megszilárdulása, amely ellensúlyozhatja a NATO katonai erejét.⁶² A szakirodalom hangsúlyozza továbbá, hogy Kína érdekei elsősorban gazdasági vonzatúak, míg az orosz törekvések mindenekelőtt a biztonságpolitikai kérdésekre koncentrálódnak.⁶³ Ennek fényében a nyugati hatalmak (EU, USA) – ahogy azt a kereskedelemre vonatkozó ábrák is szemléltetik – még mindig jelentősebb mértékben támaszkodnak Pekingre, mint Moszkvára.⁶⁴

Következtetések

A jelen kutatás általános következtetéseként a nyugati és keleti blokk közötti relációk romlása határozható meg. A korábban fennálló, nemzetközi szervezetek által, illetve bilaterális kereteken belül előrevetített közös célokban eltérés figyelhető meg a jelenlegi trendek és érdekek tükrében. Közös elképzelések továbbra is léteznek olyan területen, amelyben érdekeltek az országok (például fenntarthatóság). Biztonságpolitikai aspektusból elemezve széthúzás figyelhető meg az ázsiai és európai kapcsolatokban, amelyhez jelentős mértékben hozzájárul a jelenleg zajló orosz–ukrán konfliktus, valamint az érintett szereplők eltérő gazdasági és geopolitikai céljai, amelyek folyamánként megjelennek a gazdasági függetlenedési törekvések. Megállapítható tehát, hogy a folyamatok nem a regenerálódás irányába tendálnak, sok esetben pedig a politikai jellegű perspektívák és ambíciók kerülnek előtérbe a jóléti szempontokkal szemben.

Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy a nagyhatalmi-geostratégiai konfliktusoknak igen nagy – ha nem döntő – hatása van a világgazdaságra, köszönhetően elsősorban az összetett globális kereskedelmi kapcsolatoknak, értékláncoknak. Jó példa erre, hogy az egyes országok tevékenységét érintő korlátozó intézkedések, szankciók bevezetése a szigorítást kezdeményező fél számára – a fent vizsgált esetben az EU – is számottevő gazdasági következménnyel járnak. A politikai rivalizálás és érdekellentétek számos esetben ugyan kompenzálják a gazdasági hatásokat, azonban olykor a gazdasági függőség, a recessziótól való félelem írja felül a hatalmi-politikai szempontból racionális(nak vélt) döntést. Az egyre kiterjedtebb gazdasági és kereskedelmi kapcsolatoknak (amelyben hangsúlyos szerepet tölt be a WTO-tagság), a globális értékláncoknak, a kiszervezett tevékenységeknek, a nagyszámú külföldi beruházásnak, valamint a határokon átívelő devizaforgalomnak köszönhetően szinte kivitelezhetetlenek azok a törekvések, amelyek a már kialakított szisztéma megszüntetésére irányulnak – jelentős piac- és profitvesztést okoznának ugyanis az összes érintett gazdaság számára. A politikai érdekellentétek,

⁶¹ INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

⁶² INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

⁶³ ARTNER 2016: 26.

⁶⁴ INOTAI–JUHÁSZ 2016: 25.

valamint a nemzetközi szervezetek súlyának kompenzálására létrejött társulások, szervezetek mind hozzájárulnak a politikai és gazdasági tengelyek potenciális átrendezéséhez, valamint az eddig szilárdnak tekintett geopolitikai pozíciók megingásához, ami további feszültséget eredményezhet a jövőben.

Felhasznált irodalom

- ARTNER Annamária (2016): *Tőke, munka és válság a globalizáció korában*. Budapest: Akadémiai. Online: <https://doi.org/10.1556/9789630597975>
- BALÁZS Péter (2019): *Az Európai Unió külpolitikája*. Budapest: Wolters Kluwer. Online: <https://doi.org/10.55413/9789632958194>
- BARTLETT-IMADEGAWA, Rhyannon – PENE-LASSUS, Mailys – BEAUREPAIRE, Catherine De (2023): EU Struggles to Limit 'China's Involvement in Sensitive Tech Areas. *Nikkei Asia*, 2023. október 11. Online: https://asia.nikkei.com/Economy/Trade-war/EU-struggles-to-limit-China-s-involvement-in-sensitive-tech-areas?fbclid=IwAR3_bJelVdsZVO3WGoMcCrSjY32b9-WVJuSC-iSUvvdwkQmH-qO9Xl8QyaI
- BIANCO, Cinzia et al. (2022): Europe's Russian Energy Dilemma. *European Council on Foreign Relations*, 2022. március 24. Online: <https://ecfr.eu/article/europes-russian-energy-dilemma/>
- BRZOWSKI, Alexandra (2022): As EU-China Relations Cool, Europe Increasingly Looks to Taiwan. *Euractiv*, 2022. augusztus 18. Online: <https://www.euractiv.com/section/eu-china/news/as-eu-china-relations-cool-europe-increasingly-looks-to-taiwan/>
- Business Europe (2022): *EU-China Relations. Engaging with a Systemic Rival*. Online: https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/rex/2022-07-19_eu-china_relations_-_engaging_with_a_systemic_rival.pdf
- CADIER, David (2014): Eastern Partnership vs Eurasian Union? The EU–Russia Competition in the Shared Neighbourhood and the Ukraine Crisis. *Global Policy*, 5(7), 76–85. Online: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12152>
- DEÁK András szerk. (2017): *A kérértlen integráció. A putyini Oroszország világgazdasági beilleszkedése 2000–2013*. Budapest: Akadémiai. Online: <https://doi.org/10.1556/9789634540670>
- DEVERMONT, Judd – CHEATHAM, Amelia – CHIANG, Catherine (2019): *Assessing the Risks of Chinese Investments in Sub-Saharan African Ports*. Online: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190604_AfricaPorts.pdf
- DEZEM, Vanessa (2022): European Gas Slides With Easing Fears Over Russian Supply Cuts. *Bloomberg*, 2022. április 1. Online: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-01/european-gas-rises-as-traders-assess-putin-s-ruble-payment-plan?leadSource=verify%20wall>
- EBRAHIMIAN, Bethany A. (2021): Chinese Sanctions hit Lithuania. *Axios China*, 2021. december 21. Online: <https://www.axios.com/2021/12/21/chinese-sanctions-hit-lithuania>
- Európai Bizottság [é. n.]: *A G7-csoport*. Online: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/international-organisations/g7_hu

- Európai Tanács [é. n.]: *Az EU Tanácsának elnöksége*. Online: <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/presidency-council-eu/>
- European Commission [é. n.]: *China. EU Trade Relations with China. Facts, Figures and Latest Developments*. Online: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/china_en
- European Commission (2015): *Commission Notice of 25.9.2015 Commission Guidance note on the implementation of certain provisions of Regulation (EU) No 833/2014*. Brussels (2015. szeptember 25.). Online: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/170825-guidance-implementation-regulation-833-2014_en.pdf
- European Commission (2022): *REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure and Sustainable Energy*. Press Release. Strasbourg (2022. március 8.). Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_1511/IP_22_1511_EN.pdf
- European Council [é. n.]: *EU Sanctions Against Russia Explained*. Online: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>
- European Economic and Social Committee (2014): *Reshoring of EU Industries in the Framework of Reindustrialisation*. Online: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/reshoring-eu-industries-framework-reindustrialisation?fbclid=IwAR0X2xmuI3N4BwPG3odKR1qFWwi0W3w0mWRJI0ef-kyGXNcZJFkhkpS4PCbg>
- European Parliament (2015): *Economic Impact on the EU of Sanctions over Ukraine Conflict*. Online: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI\(2015\)569020_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/569020/EPRS_BRI(2015)569020_EN.pdf)
- European Union (2022): *EU China relations. Factsheet*. Online: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU-China_Factsheet_01Apr2022.pdf
- Eurostat (2022): *Russia-EU – International Trade in Goods Statistics*. (2022. február). Online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Russia-EU_%E2%80%93_international_trade_in_goods_statistics&oldid=560076
- FITZGERALD, Cian (2022): *The Cost of Passivity: Can the Strategic Compass Guide the EU in an Era of Insecurity?* *The Institute of International & European Affairs*, 2022. február 3. Online: <https://www.iiea.com/blog/the-cost-of-passivity-can-the-strategic-compass-guide-the-eu-in-an-era-of-insecurity>
- FRANKENFIELD, Jake (2021): *Forced Technology Transfer (FTT)*. *Investopedia*, 2021. május 3. Online: <https://www.investopedia.com/forced-technology-transfer-ftt-4687680>
- GELPERN, Anna et al. (2022): *How China Lends: A Rare Look into 100 Debt Contracts with Foreign Governments*. *Economic Policy*, eiac054, 2022. november 15. Online: <https://doi.org/10.1093/epolic/eiac054>
- GUSTAFSON, Thane (2022): *Go East? Why China's Not Going to Save Russia's Energy Exports Anytime Soon*. *Fortune*, 2022. április 7. Online: <https://fortune.com/2022/04/06/china-buys-russia-energy-exports-oil-gas-coal-ukraine-sanctions-thane-gustafson/>

- IDEN, Mark (2022): Power of Siberia 2 Pipeline Puts Ever More Pressure on Europe. *Pipeline Technology Journal*, 2022. február 15. Online: <https://www.pipeline-journal.net/news/power-siberia-2-pipeline-puts-ever-more-pressure-europe>
- INOTAI András – JUHÁSZ Ottó (2016): *Kína és a válság*. Budapest: Akadémiai. Online: <https://doi.org/10.1556/9789630597708>
- INOTAI András – JUHÁSZ Ottó (2017): *A változó Kína*. Budapest: Akadémiai. Online: <https://doi.org/10.1556/9789634540212>
- LIEFERT, William M. et al. (2019): The Effect of Russia's Economic Crisis and Import Ban on its Agricultural and Food Sector. *Journal of Eurasian Studies*, 10(2), 119–135. Online: <https://doi.org/10.1177/1879366519840185>
- MA, Yihan (2022): Distribution of Chinese Imports in 2021, by Trade Partner. *Statista*, 2022. február 28. Online: <https://www.statista.com/statistics/1199613/main-import-partners-for-china/>
- SHEHADI, Sebastian (2021): Opinion: A New Era of Chinese Investment to the EU and UK is Under Way. *Investment Monitor*, 2021. október 28. Online: <https://www.investmentmonitor.ai/comment/a-new-era-of-chinese-investment-to-the-eu-and-uk-is-under-way>
- SILVER, Caleb (2022): The Top 25 Economies in the World. *Investopedia*, 2022. szeptember 1. Online: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>
- SOUZA, Lúcio Vinhas de (2008): Foreign Direct Investment: Russia and the EU. OECD-Russia Expert Meeting on Russia's Investment Policy. Online: <https://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/40578459.pdf>
- The Economist (2022): What China Thinks of Possible War in Ukraine. *The Economist*, 2022. január 29. Online: <https://www.economist.com/china/2022/01/29/what-china-thinks-of-possible-war-in-ukraine>
- TIEZZI, Shannon (2022): China-EU Summit Highlights Diverging Paths. *The Diplomat*, 2022. április 1. Online: <https://thediplomat.com/2022/04/china-eu-summit-highlights-diverging-paths/>
- TORIGIAN, Joseph (2022): China's Balancing Act on Russian Invasion of Ukraine Explained. *The Conversation*, 2022. március 10. Online: <https://theconversation.com/chinas-balancing-act-on-russian-invasion-of-ukraine-explained-178750>
- TRAN, Hung (2022): The Global Economy Will Suffer from Russia sanctions, but Not for Long. *Atlantic Council*, 2022. február 24. Online: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-global-economy-will-suffer-from-russia-sanctions-but-not-for-long/>
- Transparency International (2021a): *Corruption Perceptions Index. China*. Online: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/chn>
- Transparency International (2021b): *Corruption Perceptions Index. Russia*. Online: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/rus>
- XUE, Qing: The Russia-Ukraine War Will Further Fray China-Europe Relations. *The Diplomat*, 2022. március 2. Online: <https://thediplomat.com/2022/03/the-russia-ukraine-war-will-further-fray-china-europe-relations/>
- WALLA, Katherine (2022): What Will China do if Russia Escalates in Ukraine? *Atlantic Council*, 2022. február 10. Online: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-will-china-do-if-russia-escalates-in-ukraine/>

- WANG, Xieshu – RUET, Joel – RICHEL, Xavier (2017): One Belt One Road and the Reconfiguration of China-EU Relations. *Hal*, 2017. március 30. Online: <https://hal.science/hal-01499020/file/DT-CEPN-2017-04.pdf>
- WEINER Csaba (2017): Orosz közvetlen tőkeberuházások az Európai Unióban – változás és állandóság. In DEÁK András (szerk.): *A kéretlen integráció. A putyini Oroszország világgazdasági beilleszkedése 2000–2013*. Budapest: Akadémiai, 31–44.
- WONG, Tessa (2022): China: What Does it Want from the Ukraine Crisis with Russia? *BBC*, 2022. február 3. Online: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-60242549>
- WORKMAN, Daniel (2022): World's Top Export Countries. *World's Top Exports*, 2022. november 8. Online: <https://www.worldstopexports.com/worlds-top-export-countries/>
- YUEN Y., William (2022): Is the EU-China Investment Agreement Dead? *The Diplomat*, 2022. március 26. Online: <https://thediplomat.com/2022/03/is-the-eu-china-investment-agreement-dead/>
- ZHANG, Yanin (2022): The War in Ukraine Is Not a Watershed in China-EU Relations – Yet. *The Diplomat*, 2022. augusztus 17. Online: <https://thediplomat.com/2022/08/the-war-in-ukraine-is-not-a-watershed-in-china-eu-relations-yet/>

